

125. Irtam ez verseket böjt masnak havába
 Kis kükülő mellett Szöngyörgyi Scholaba,
 Azért (!) 600 ban és 26 dikban
 Nevetis feltette vers printzipiumban¹ Amen
 V E G E²

Közli: SZABÓ T. ATTILA.

EGY XVI. SZÁZADI ÉNEK A HALÁLRÓL.

A XVI. század sok éneke szól a halálról. Eddig is sokat közöltek, de egyre újabbak és újabbak kerültek elő. (IK. 1927. 253. l.) Az alábbi a sárospataki könyvtár feldolgozatlan kéziratai közül került elő. Gyűrött, szakadozott, elrongyolódott papiroson, nehezen, olykor csak nagyítóval olvasható írással van írva. Kétségtelenül XVI. századi emlék. Az eleje és közben is több rész hiányzik. A papiros vastag, puha, mégis törékeny.

Maga az ének elég jó ritmusú. Hellyel-közzel javítottunk a helyesírásán.

Valamjként (veti hálóját) jrusnak
 Azonkepen nyujtja poharát Croesusnak.

Tudod-e az halál nem kedvez senkinek,
 Életeket ostromolja hasznos embereknek,
 Az Palotajokban járatos fej(e)delmeknek,
 Küszöböket nyomja az uri reudeknek.

Bokros sűrű hang(2)al³ harsog trombitája
 S keservesen zendül⁴ ő haragos dohja,
 Mert szomorún fujja halált hozó⁵ sípja,
 Hogy fel vagyon vonva embert ölő ijja.

Mikor nem gondolnád, meg szakad az tollad,
 Mjnt az tündöklő jég, örömd elolvad,
 El rántják az gyéként ezennel állóllad.
 Négy singnyi szoros föld leszen setét ólad.

Az Halál kaszája semmi rendre nem néz
 Gyors repülő nyila el jut mindenekhez
 Síralmat zendjt()ő valahová néz
 Nincs neki jrgalma, nem tud kegyelemhez.

¹ Sokkal későbbben értelmetlenné torzítva.

² Ugyanaz a kéz, mely a fennebbi javítást tette, utána írta még: *Vége is legyen már.* A V két szára közé *ennek vege van,* az E felé *ec,* a G-be *mar* s utána az E előtt *öroke* szavak, illetőleg szótagok vannak beírva.

³ Később ezt írta felé: iayyal.

⁴ Előbb: «rivad majd» volt.

⁵ Felé írva: «hírt fuálló».

Darabos ő uta, de ugyan tapodja,
Valaki embertől eredetit vonta,
Nincs mód benne magát, hogy hátra vonhassa
Mert az ő törvénye mindeneket hatja.¹

Gyujcza bár szívedet Salamon gazdagsága
Vagy romlott elmédnek vak balgatazsága
S régi nagy rendeknek csodálatos sorsa
Nem leled hol legyen még állandósága.

Mi(n)dön boldogságod csak jdgj való
Avagy földi javad sokáig nem tartó
Folyvan fogy az idő; majdan hogy hódoló
Légy, csak hamarjában meg mondgya az rabló.

Eleitől fogva világ így nyomattál,²
Országoknak régi ereje romlottál.
Bizonyos leszen az hogy mindenütt talál
Népeket fogyató nagy keserves halál.

Mond(d) meg kérlek hol most Croesus gazdagsága
Melyel Solon előtt dicsekedik vala
Az ő sok kincsével minden urasága
Hirtelen kitűnik kezéből, mint Pára.

De hamar nagy rútúl ismét szégyenítet,
Herodest az kevészt szorgalmasan intet,³
És sok csalárd színnel veszedelmet szerzet.

Gazdagon s nagy kedvent tartá Sedeciaszt,
Izrael királját az ki fogyatkozást
Nem ismert házában siralmas változást
Babjlloniában veszti el nyavajját.

Ez világnak dolrát csak úgy ved(d) eszedben
Mint Halcyon madart az hideg tengerben
Latoj minden felől magadat szélvészben,
Nincsen egy óráczkád igaz czendességben.

Egj esztendőd soha ninczen üres bútúl
Bokros jaj napidat tette széles utul
Szempillantásid is nehezülvén gondtul
Minden orajdat meg zavarják rutul.

¹ E két szak fölé csaknem teljesen olvashatatlan írással más két szak van írva; ez arra mutat, hogy *eredeti* fogalmazvány. Talán így lehetne olvasni:

Gyorson járó nyila megh vont iyában kész
Midőn szemed világ ékességére néz
E miatt örömd csak hertelen el uész

Noha majd darabos ennek az ő uta
De a ki Adámtól eredetit vonta
Nincs is immár magát ki hátra vonhassa
Akar mennyiképpen elméjét forgassa.

² Eredetileg: «romlottál» volt.

³ Olvashatatlanul kijavítva később.

Egyik keserőség az másikat űzi
Sötét gyász viselést bokrosan rád fűzi
Terhes szív fájdalma örömed meg győzi
Az sok nyomorúság lelked ugyan főzi.

Szemed könnyhullástól soha meg nem szárad
Sőt mint tengeri hab ottan-ottan árad
Az sok ohajtásból szived is mint fárad
Vigaságos napod óh mert ritkán virad.

Az kikrul tanuljunk, vadnak elég példák
Néha zöldczigektől meg fosztatnak Palmák
Tengeren szélvészitől hányattatnak sajkák
Életünk fonalát el metszik az Párkák.

Embernek élete hasonló árnyékhoz
Hamar hervadandó mezzej virághoz
És az gyors szelektől eloszló párához¹
Mert a halál nekünk mindeunap csak jajt hoz.

Anyanknak méhiből jöttünk mezítelen,
Mezítelen térünk ismét kebeljbe
Ha szintén ideig világi életben
Élendők volnánk is szép virágzó színben.

Ne dicsekegyél hát világon semmivel,
Sem gyenge szineddel, sem szép termetteddel,
Sem aranyos fényes éles fegyvereddel,
Sem tanácsos híres gyors serény elméddelel.

(Elszakadt rész) ...paranczolta bölczen
« « ...nak kezek munkájokban
« « diczírjék kapukban
« « másoknál drágábbak árrokban.

(Elszakadt rész) Mária Magdolna
« « öntvén Krisztus királyára
« « ...tásival lábajt meg mosta
« « (hajjával osztán meg szárazította).

(Elszakadt rész) Dorkasnak, akit ...
« « ... (al) a misnát adot sok szükölködőnek
Köntösöket csinált ű nagy szegényeknek
Melyért eddig maradt nagy híve nevének.

Christusának egyik igaz szolgálója
Keresztény életnek tündöklő gyertyája
Szegénynek boldognak becsület adója
Az tiszta életben Susannának tarsa.

Meg álla nyelvének kegyesen szólása
Meg homáljosodék két szeme világa
Alázatos színe mint fű el hervada
Sok bánattal ... teste jm el bomla.

¹ Eredetileg «eloszlatott füsthez» volt.

Ez földi élete hamar kézben szakat¹
 Az halálnak mérge, szívéen mert meg akadt
 Gonosz fulankjának mételje fel fakat
 Hertelenül rea tiúkos merge szakatt.²

Ellene fel készült s fegyverkezet halál!
 Bezzeg véletlenül merged rajta kaszál,
 Mert nagj gjözedelmet most ez uttal kapál
 Jaj melj keserves gyászt kedvesinek hagjál!

Óh változó világ, maragyal forro kut
 Minden tettetésöd hirtelenül el fut
 Mert az halál hozzánk tebenned postán fut
 Sokaknak szerezvén gyászolhatatlan bút.

De világban Istent valaki keresi
 És jó életével társát jóra inti
 Halála is leszen kedves és Isteni
 Így éppen élet lesz világból kimenni.

Mert nem teszen ennek egyebet az halál
 Léleken örökké való maradásnál
 Földi munkától is szünő partot talál
 Így halál nem egyéb kedves nyugovásnál.³

Ugy rendelte Isten így is egy (?) ideigh
 Lakjunk földnek színen bizonyos napokig
 Azután hogy eljut élte határáigh
 Valamit kereset másé legyen végigh.

Más rend vagyon menyben mint igaz életben
 Semmi fáraczagban vagy szükölködésben
 Nem lehet az kinek része vagyon ebb'n
 Mivel az nagy Isten mindeneben minden.

Nem kel hát zokogva ötet siratnia
 Mert noha halálnak el alutta álma
 De az Christus által⁴ meg töretet járma
 Kezében adatott az menyei Pálma.

Mert ő bujdosása számát Isten tutta⁵
 Könyv hullatását is ömlőjébe rakta
 Sok sohajtózását⁶ lajstromába jrta
 Keserves sírása végit elő hozta.⁷

El nyerte mert hilti zöldelő Pálmáját
 Az örök életnek ékes Coronáját
 Halálnak meg győző teljes diadalmát⁸
 Meg nyitván ő neki kegyelme kapuját.

¹ Később olvashatatlanul javítva, talán: félben.

² Előbb: «rakott» volt.

³ Előbb: «nyugalomnál» volt.

⁴ Előbb: «Jesus» volt.

⁵ Később olvashatatlanul kijavította. Talán: Mert nincs anyi...

⁶ Később: Sok fohászzkodását. Előbb: Ki tudot jajjait.

⁷ Áthuzva, e helyett: Sohajtásit immár örömmel uyittia.

⁸ Mellé írva: Az fejében téve eokes laurussat.

És mikor az bíró trombita zengésben
 Úlvén dicsőséges királyi székében
 El jövend fel támad meg dicsőült testben
 Jobbja felől léssen szent szent éneklésben.
 Finis.¹

Közli: GULYÁS JÓZSEF

HORÁNYI ELEK LEVELE PRAY GYÖRGYHÖZ.

Horányi *Memoria Hungarorum*ának (1775—1777) előszavában felsorolja azokat a tudósokat, akik munkájában segítségére voltak: ferencesek és pálosok, dominikánusok és piaristák mellé sorakoznak itt szép számmal világiak. Ellenben nem találunk a névsorban egyetlen jezsuitát sem (a második kötet előszavában is csak utal Katona István készülő munkájára és Hevenesire), s ez annál különösebb, mert alább közlendő és épen Pray hagyatékában ránk maradt levelében magának Pray Györgynek bár közvetett közreműködését kéri. S annál feltűnőbb, mert Horányi emlékezteti is Prayt, hogy midőn egykor Pozsonyban nála járt s a magyar irodalom történetéről beszélgettek, megígérte segítségét. A levélnek másik érdekessége, hogy 1769-ben, Velencében kelt, s ez azt bizonyítja, hogy Horányi ekkor már javában gyűjtögette az anyagot nagy munkájához. Pray, jöllehet a levél tanúsága szerint ekkor még jó viszonyban voltak, aligha teljesítette Horányi kérését: sem az ő, sem Faludi stb. életrajza nem Pray (vagy Faludi) munkájára vall.

Jó viszonyuk később meg is romlott. Horányi a nagy Pray tisztelőinek sorából ellenfelei közé került, mint a piarista történetírók közül többen is. Könyvének — már az első kötet megjelenése után is — kevéssé jó híre volt a tudósok közt. «Cl. Horányii caussam nolim meam facere — írja már 1776. január 13-án Cornides Praynak² — nec operis sui in me suscipere defensionem. *Laudatur ab his, culpatur ab illis.*» — «Commodum subit recordari, quid in Litteris Schwarzianis³ superiori anno perscriptis — írja pár nappal később, 22-én⁴ — mihi que a Horányio monstratis, legerim. Laudat nempe Schwarzius institutum Horányii, sibique idem aliquando fuisse propositum dicit, methodum etiam, qua fuisset usus, indicat. Addit praeterea non sua culpa factum esse, quod multorum incurrerit odio popularium, se enim contentiosum minime esse, sed lacessitum moderamine inculpatae tutelae uti debuisse» etc.

Hogy utóbb (1777. ?) Pray már gúnyolódik Horányiról, az is Cornides egyik leveléből tűnik ki⁵: «Risu paene corruí, quae de *Horányio*, pridem defunctis *vitam longaeвам optante* scripsisti. Sed ita natura fert sua: praeceps est, nimium festinanter facit omnia.» Kettejük viszonya idővel

¹ V. ö. U. Szabó Gyula, *A magy. verses oktató költ. tört.* 40—4., 79., 82. l.

² Egyetemi Könyvtár kéziratára, *Codex Epistolarum Dan. Cornides ad Georg. Pray.* G. 117. sz. 144. l.

³ Schwarz Gottfried, iglói születésű (Löcsén iskolázott) német történetíró, rintelni szuperintendens.

⁴ Egyetemi könyvtár id. h. 112. l.

⁵ U. ott, 223. l., dátum nélkül.